

ლევან ჯიქია

ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლება და კონსტიტუციური პრობლემები საქართველოში

XX საუკუნის 80-იანი წლებიდან საქართველოში ეროვნული მოძრაობის ახალი ეტაპი დაიწყო, საბჭოთა საქართველოს პოლიტიკური ხელმძღვანელობა ვერ აკონტროლებდა სიტუაციას, ქვეყანაში ფაქტიურად ორხელისუფლებიანობა დამყარდა. ხელისუფლება იძულებული გახდა 1990 წლის 28 ოქტომბერს საქართველოში უზენაესი საბჭოს არჩევნები დაენიშნა, რომელშიც გაიმარჯვა საარჩევნო ბლოკმა „მრგვალი მაგიდა – თავისუფალი საქართველო“. საქართველოს უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარე ეროვნული მოძრაობის ლიდერი ზვიად გამსახურდია გახდა.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისთანავე დღის წესრიგში დადგა უმნიშვნელოვანესი საკითხი: რომელი უზენაესი კანონით ანუ კონსტიტუციით უნდა მომხდარიყო ქვეყნის მართვა?

საქართველოში პირველი კონსტიტუცია 1921 წლის 21 თებერვალს დამტკიცდა, თუმცა, საბჭოთა ოკუპაციის გამო, მას არ უმუშავია. საბჭოთა საქართველოში სხვადასხვა დროს ოთხჯერ მიიღეს კონსტიტუცია, მათ შორის ბოლო კონსტიტუცია 1978 წლის 15 აპრილს დამტკიცდა, რომელშიც ცვლილებები და დამატებები შევიდა 1984 წლის 7 იანვარს, 1986 წლის 5 ივლისს, 1989 წლის 18 ნოემბერსა და 1990 წლის 20 მარტს.

ახალი კონსტიტუციის შემუშავება და მიღება, ცხადია, გარკვეულ დროს მოითხოვდა, მანამდე კი ქვეყანას უნდა ეხელმძღვანელა ან მოქმედი, საბჭოთა საქართველოს კონსტიტუციით ან აღდგენილად გამოეცხადებინა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დროს მიღებული კონსტიტუცია. 1921 წლის კონსტიტუციას ჰქონდა ძლიერი და სუსტი მხარეები, თუმცა მისი აღდგენა ცვლილებების გარეშე გარკვეულ უხერხულობას შექმნიდა, კერძოდ:

ა) 1921 წლის კონსტიტუციაში არ ფიგურირებს ე.წ. სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი. როგორც ვიცით, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი ბოლშევიკებმა 1922 წელს ხელოვნურად შექმნეს. საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, კრემლის წაქეზებით, ოსი სეპარატისტები

გააქტიურდნენ. სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის გაუქმება ან სტატუსის შეცვლა, მათ სეპარატისტულ მისწრაფებებს კიდევ უფრო გააძლიერებდა. შესაბამისად, 1921 წლის კონსტიტუციის აღდგენის შემთხვევაში, აუცილებელი იქნებოდა მასში ცვლილების შეტანა სამხრეთ ოსეთის სტატუსთან მიმართებაში;

ბ) 1921 წლის კონსტიტუციაში აფხაზეთს (სოხუმის ოლქი), სამუსლიმანო საქართველოს (ბათუმის ოლქი) და ზაქათალას (ზაქათალას ოლქი) ადგილობრივ საქმეებში ავტონომიური მმართველობა ენიჭებოდათ (საქართველოს კონსტიტუცია, 1992: 30). საბჭოთა საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუციით აფხაზეთსა და აჭარას მინიჭებული ჰქონდათ ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი საქართველოს სახელმწიფოს შემადგენლობაში (საქართველოს კონსტიტუცია, 1990: 28-29). აფხაზეთის ასსრ კონსტიტუციის თავში „აფხაზეთის ასსრ ეროვნულ-სახელმწიფო და ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული წყობილება“ აღნიშნული იყო: „აფხაზეთის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა არის საბჭოთა სოციალისტური სახელმწიფო, რომელიც შედის საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შემადგენლობაში.

სსრ კავშირისა და საქართველოს სსრ უფლებების ფარგლებს გარეთ აფხაზეთის ასსრ დამოუკიდებლად სწყვეტს საკითხებს, რომლებიც მის უფლებამოსილებაში შედის“ (აფხაზეთის კონსტიტუცია, 1925: 18). აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსის შეცვლა, კრემლის წაქეზებით, ასევე აფხაზი სეპარატისტების გააქტიურებას გამოიწვევდა.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი, საბჭოთა საქართველოს კონსტიტუციის გარდა, გამყარებული იყო 1921 წლის 13 ოქტომბერს დადებული ყარსის ხელშეკრულებით. ყარსის ხელშეკრულების გაუქმებას ოთხივე ხელმომწერი სახელმწიფოს (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, თურქეთი) თანხმობა სჭირდებოდა. აჭარის მიმართ თურქეთის გეოსტრატეგიული ინტერესებიდან გამომდინარე, ცხადია, ამის მიღწევა არც ისე ადვილი იყო. რაც შეეხება ზაქათალას (ჭარბელაქანს), ის საბჭოთა საქართველოს პოლიტიკურმა ხელმძღვანელობამ საბჭოთა აზერბაიჯანს დაუთმო და საქართველოს შემადგენლობაში არ შედიოდა;

გ) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუციის მიღებისას არ არსებობდა საბჭოთა კავშირი და, ცხადია, მისი კონსტიტუციაც. აქედან გამომდინარე, 1921 წლის კონსტიტუცია არ შეიცავდა საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციისაგან დამცავ იურიდიულ მექანიზმს;

დ) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მმართველობის ფორმა, სახელმწიფო ინსტიტუტები და ა.შ. მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა საბჭოთა საქართველოში 70 წლის განმავლობაში ჩამოყალიბებული ინსტიტუტებისაგან. აქედან გამომდინარე, ცხადია, ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლებისთვის 1921 წლის კონსტიტუციის აღდგენა სახელმწიფო ინსტიტუტების შეუფერხებელ ფუნქციონირებას გარკვეულ საფრთხეს შეუქმნიდა.

ზემოთ ჩამოთვლილი გარემოებებიდან გამომდინარე უალტერნატივო გახდა 1978 წლის კონსტიტუციის ძალაში დატოვება, თუმცა მისი მიღება რედაქტირების გარეშე, ცხადია, შეუძლებელი იყო.

აღნიშნულ პრობლემაზე საუბრობდა 1990 წლის 14 ნოემბერს უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარე ზვიად გამსახურდია: „...დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფო და მისი კონსტიტუცია იურიდიული თვალსაზრისით დღესაც განაგრძობს არსებობას, მიუხედავად იმისა, რომ ამ კონსტიტუციის მოქმედება დროებით შეჩერდა ანექსიის შედეგად, საქართველოს ტერიტორია იურიდიულად კვლავ ერთიანი და განუყოფელია, მასზე არ მოქმედებს არც ერთი უცხო სახელმწიფოს კონსტიტუცია, მათ შორის არც სსრკ-ს კონსტიტუციები 1936 და 1978 წლისა. მართალია საბჭოთა იმპერიამ საქართველოს ძალადობით თავს მოახვია თავისი კონსტიტუცია, მაგრამ ჩვენი თვალსაზრისით მისი მოქმედება დღემდე მხოლოდ ფაქტობრივი იყო და არა იურიდიული.

ამჯერად ჩვენ წინაშე დგას ორი არჩევანი. დამოუკიდებელი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული ხელისუფლების მიერ შედგენილი კონსტიტუციის აღდგენა, მისი მოქმედების განახლება ვერ გამოიღებს სასურველ ნაყოფს, ვინაიდან გამწვანდება მისი მისადაგება თანამედროვე პოლიტიკური ვითარებისადმი. გარდა ამისა, იგი არ შეიცავს იმპერიული კონსტიტუციისაგან დამცავ იურიდიულ მექანიზმს, როგორც აქვს დღესდღეობით არსებულ კონსტიტუციას მისი 77-ე მუხლის სახით (ეს მუხლი გულისხმობდა შემდეგს: სსრ კავშირის კანონებსა და რესპუბლიკის კანონებს შორის წინააღმდეგობის შემთხვევაში მოქმედებენ საქართველოს რესპუბლიკის კანონები - ლ. ჯ.).

ამიტომ ჩვენი აზრით, გარდამავალი პერიოდის დროებითი ძირითადი კანონი უნდა დაფუძნდეს ისევ არსებულ კონსტიტუციაზე მასში ფუნდამენტური ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის გზით, რათა არ შეიქმნას საკონსტიტუციო ვაკუუმი ახალი ეროვნული კონსტიტუციის შექმნამდე...“ (ხოსიტაშვილი, I, 2013: 25-27).

1990 წლის 14 ნოემბერს საქართველოს უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარემ ზვიად გამსახურდიამ ხელი მოაწერა კანონს რესპუბლიკაში გარდამავალი პერიოდის გამოცხადების შესახებ. შესაბამისად საქართველოს მოქმედ კონსტიტუციაში შევიდა ცვლილებები და მასში ჩაიწერა: „ახალი კონსტიტუციის შემუშავებამდე საქართველოს არსებული კონსტიტუცია სათანადო ცვლილებებითა და დამატებებით იმოქმედებს გარდამავალი პერიოდის მოთხოვნათა შესაბამისად, როგორც საქართველოს რესპუბლიკის დროებითი ძირითადი კანონი.

კონსტიტუციის დასახელებასა და ტექსტში სიტყვები „საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა“, „საქართველოს სსრ რესპუბლიკა“, „საქართველოს სსრ“ შესაბამისად შეიცვალოს სიტყვებით „საქართველოს რესპუბლიკა“ (ხოსიტაშვილი, I, 2013: 26). კონსტიტუციის 68-ე მუხლი ჩამოყალიბდა შემდეგნაირად: „საქართველოს რესპუბლიკა არის სუვერენული საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მემკვიდრე სახელმწიფო. იგი ძალადობით არის შეყვანილი სსრ კავშირის შემადგენლობაში. ამ რეალობიდან გამომდინარე, საქართველოს რესპუბლიკა მხოლოდ გარდამავალი პერიოდის განმავლობაში იძულებულია უზრუნველყოს სსრ კავშირისათვის მისი სახელმწიფო ხელისუფლებისა და მმართველობის უმაღლესი ორგანოების სახით უფლებები, რომლებიც განსაზღვრულია სსრ კავშირის კონსტიტუციის 73-ე მუხლით, გარდა ამ მუხლის მე-3, მე-4 და მე-11 პუნქტებით განსაზღვრული კომპეტენციის ფარგლებისა.

ზემოთ აღნიშნულ ფარგლებს გარეთ საქართველოს რესპუბლიკა დამოუკიდებლად ახორციელებს სახელმწიფო ხელისუფლებას თავის ტერიტორიაზე“ (ხოსიტაშვილი, I, 2013: 20). ცვლილებები შევიდა კონსტიტუციის იმ მუხლებში, რომლებიც სახელმწიფო გერბს, დროშას და ჰიმნს ეხებოდა (ხოსიტაშვილი, I, 2013: 21-22).

საბჭოთა კავშირის პოლიტიკური ხელმძღვანელობა ცდილობდა ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლებისათვის სეპარატისტული ძალები დაეპირისპირებინა და ამ გზით საბჭოთა კავშირის დაშლის პროცესი შეეჩერებინა. კრემლიდან მხარდაჭერილი სეპარატისტები, უკანონოდ მიღებული კანონებით, არღვევდნენ საქართველოს კონსტიტუციას, შესაბამისად საქართველოს უზენაეს საბჭოს იძულებითი კონტრნაბიჯების გადადგმა და რესპუბლიკის კონსტიტუციაში გარკვეული ცვლილებების შეტანა უწყევდა. მაგალითად 1990 წლის 11 დეკემბერს საქართველოს უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის გაუქმების შესახებ. დადგენილებაში ნათქვამია, რომ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში სეპარატისტული ძალები ცდილობენ ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის“ შექმნით მოახდინონ სახელმწიფო ხელისუფლების უზურპაცია, რაც ეწინააღმდეგება როგორც საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციას, ისე საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციას და საერთაშორისო სამართლის ელემენტარულ ნორმებს. 9 დეკემბერს ჩატარდა ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის“ უმაღლესი საბჭოს არჩევნები. საქართველოს უზენაესმა საბჭომ მიიღო შემდეგი დადგენილება:

1. „გაუქმდეს სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი.
2. გაუქმდეს სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სახალხო დეპუტატთა საბჭო, მისი აღმასრულებელი და განმკარგულებელი ორგანო - აღმასრულებელი კომიტეტი და ოლქის სხვა სახელმწიფო ორგანოები.
3. ძალადაკარგულად ჩაითვალოს სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტისა და საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭოს 1922 წლის 20 აპრილის N2 დეკრეტი „სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის მოწყობის შესახებ“ და საქართველოს სსრ 1980 წლის 12 ნოემბრის კანონი „სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის შესახებ“.
4. დადასტურდეს საქართველოს რესპუბლიკის ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოების მიერ ადრე მიღებული გადაწყვეტილებები სეპარატისტული ძალების მიერ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკად გარდაქმნის ანტიკონსტიტუციურობის შესახებ. ცნობილ იქნეს ბათილად და იურიდიული ძალის არმქონედ ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის“ უმაღლესი საბჭოს 1990 წლის 9 დეკემბრის არჩევნები და მისი შედეგები.

5. საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს კანონმდებლობისა და კანონიერების დაცვის კომისიამ წარმოადგინოს წინადადებანი საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციასა და სხვა საკანონმდებლო აქტებში ცვლილებათა შეტანის თაობაზე.
6. საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭომ:
  - საქართველოს რესპუბლიკის უზენაეს საბჭოს წარმოუდგინოს წინადადებანი ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის შესახებ;
  - განახორციელოს კანონით გათვალისწინებული ზომები ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიაზე საზოგადოებრივი წესრიგის დასამყარებლად, თვითმარქვია ხელისუფლებისა და მმართველობის ორგანოების ფუნქციონირების აღსაკვეთად;
  - შეუსაბამოს მთავრობის გადაწყვეტილებები ამ კანონს.
7. საქართველოს რესპუბლიკის პროკურატურამ განიხილოს და გადაწყვიტოს იმ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხი, რომლებიც სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში არ დაემორჩილნენ საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების გადაწყვეტილებებს, უხეშად დაარღვიეს კონსტიტუციით დადგენილი არჩევნების ჩატარების წესები, ხელყვეს საქართველოს რესპუბლიკის ტერიტორიული მთლიანობა, ბოროტად გამოიყენეს თანამდებობის პირთათვის კანონით მინიჭებული უფლებები და რწმუნებები.
8. კანონი ძალაში შედის მიღებისთანავე“ (უწყებები, 1990: 10-12). კონსტიტუციის მე-9 თავი ამოღებულ იქნა. კონსტიტუციის 71-ე, 72-ე, 104-ე, 108-ე, 112-ე, 119-ე, 125-ე, 128-ე, 137-ე, 150-ე, 163-ე, 164-ე, 177-ე მუხლებიდან ამოღებულ იქნა სიტყვა სამხრეთ ოსეთი. კონსტიტუციის 72-ე მუხლის მე-3 პუნქტს დავამატა შემდეგი სიტყვები: „ავტონომიური ოლქების გაუქმება“. კონსტიტუციის 113-ე მუხლის მე-14 პუნქტი ჩამოყალიბდა შემდეგნაირად: „აქვეყნებს ქართულ და რუსულ ენებზე, ხოლო ავტონომიური რესპუბლიკებისათვის - ავტონომიური რესპუბლიკის ენაზე საქართველოს რესპუბლიკის კანონებსა და სხვა აქტებს, რომლებსაც მიიღებენ საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო, საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი, საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარე“ (უწყებები, №12, 1990: 9-10).

უკიდურესად დაიძაბა ვითარება სამხრეთ ოსეთში. საბჭოთა კავშირის პოლიტიკური ხელმძღვანელობა ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლებას ბრალს სდებდა კონსტიტუციურ შეტევაში. ამასთან დაკავშირებით ზვიად გამსახურდია აცხადებდა: „...ჩვენ საბჭოთა კონსტიტუციას თავის ფარგლებში არ ვეხებით, მაგრამ საქართველოს ტერიტორიაზე უნდა მოქმედებდეს საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუცია. ასეთია ჩვენი პოზიცია. მაგრამ ისინი უძახიან კონსტიტუციურ შეტევას საბჭოთა კონსტიტუციაზე. დაუკვირდით ამ ტერმინებს, ე. ი. ფაქტობრივად, დაწყებულია კონსტიტუციური ომი სამაჩაბლოს საკითხებთან დაკავშირებით“ (ხოსიტაშვილი, I, 2013: 106).

საქართველოს უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარემ ზვიად გამსახურდიამ დააფიქსირა პოზიცია აჭარის ავტონომიის მიმართ და აღნიშნა: „ავტონომია საქართველოს შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ არაქართულ მოსახლეობას; ქართველთა ავტონომია საქართველოში, მკაცრად რომ არ ვთქვათ, დიდი შეუსაბამობაა, ამიტომ ის, რა თქმა უნდა, გასაუქმებელია; ჩვენი აზრით, მისი გაუქმების საკითხი თავად აჭარლებმა უნდა დააყენონ: მხოლოდ ამ შემთხვევაში იქნება გაუქმების ფაქტი სამართლიანი და ბუნებრივი. ჩვენ არ ჩავერევით აჭარის ავტონომიის გაუქმების საკითხში“ (ხოსიტაშვილი, I, 2013: 13).

თუმცა აქ ზვიად გამსახურდია არ ეხებოდა კიდევ ერთ პრობლემას - აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა შექმნილი იყო საერთაშორისო სამართლის აქტით, 1921 წლის 13 ოქტომბერს დადებული ყარსის ხელშეკრულებით და ავტონომიის გაუქმება შიდა სამართლებრივი აქტით, ცხადია, შეუძლებელი იყო.

ზვიად გამსახურდია აჭარის ავტონომიის საკითხს შეეხო 1990 წლის 7 დეკემბერს ამერიკელ ჟურნალისტ ედმუნდ სტივენსთან საუბრისას, სადაც მან აღნიშნა: „...ჩვენ გავაუქმებთ აჭარის ავტონომიას მხოლოდ აჭარელთა თანხმობით. ე. ი. რეფერენდუმის გზით... საქართველოში ქართველთა ავტონომიას არავინ არ იწონებს, აჭარის კომუნისტური მაფიის გარდა“ (ხოსიტაშვილი, I, 2013: 63).

არასახარბიელო ვითარება იყო აფხაზეთშიც. 1991 წლის 27 მარტს ზვიად გამსახურდიამ ვლადისლავ არძინბას მიმართა, რომელშიც აღნიშნა, რომ აფხაზეთის ასსრ უზენაესი საბჭო ვალდებული იყო საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციასთან შესაბამისობაში მოეყვანა აფხაზეთის ასსრ კონსტიტუცია, რაც არ

შესრულდა. „ამით თქვენ საფრთხეს შეუქმნით მოქალაქეთა მშვიდობიან ცხოვრებას, აღვივებთ ეროვნულ შულს, იწვევთ ყოვლად გაუმართლებელ დაპირისპირებას ქართველ და აფხაზ ხალხებს შორის, უხეშად არღვევთ საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციას“ - ნათქვამია მიმართვაში (ხოსიტაშვილი, I, 2013: 243).

საქართველოს პრეზიდენტმა ზვიად გამსახურდიამ 1991 წლის 5 აგვისტოს გამოსცა ბრძანებულება, რომლითაც შეჩერებულად გამოცხადდა აფხაზეთის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1991 წლის 20 ივლისის ბრძანებულება „აფხაზეთის ასსრ უზენაესი საბჭოს დეპუტატთა არჩევნების ცენტრალური საარჩევნო კომისიის შექმნის შესახებ“, რადგან ის ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციას და აფხაზეთის ასსრ კანონს „აფხაზეთის ასსრ უზენაესი საბჭოს არჩევნების შესახებ“. ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში ვერ მოხვდნენ გულრიფშის, ოჩამჩირისა და სოხუმის რაიონების აღმასკომების მიერ წარდგენილი კანდიდატურები. შესაბამისად დაირღვა აფხაზეთის ასსრ საარჩევნო კანონის მე-20 მუხლი, რომლის თანახმადაც ცენტრალური საარჩევნო კომისია უნდა დაკომპლექტებულიყო რაიონული და საქალაქო საბჭოების აღმასკომების წინადადებების გათვალისწინებით (ხოსიტაშვილი, I, 2013: 261-262).

1991 წლის 9 ივლისს აფხაზეთის ასსრ უზენაესმა საბჭომ მიიღო კანონი აფხაზეთის ასსრ კონსტიტუციის 92-ე მუხლის მე-14 პუნქტში და 156-ე მუხლში ცვლილებებისა და დამატებების შესახებ, რომლის თანახმადაც აფხაზეთის ასსრ პროკურორი უნდა დანიშნულიყო სსრკ გენერალური პროკურორისა და საქართველოს რესპუბლიკის გენერალური პროკურორის თანხმობით. ეს კანონი ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციის 117-ე მუხლს, რომლის თანახმადაც „საქართველოს რესპუბლიკაში შემავალი ავტონომიური რესპუბლიკების პროკურორებს ნიშნავდა საქართველოს რესპუბლიკის გენერალური პროკურორი ავტონომიური რესპუბლიკების უზენაესი საბჭოს წარდგინებით. 5 აგვისტოს გამოიცა პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას ბრძანებულება, რომლითაც შეჩერებულად გამოცხადდა აფხაზეთის ასსრ 1991 წლის 9 ივლისის კანონი (ხოსიტაშვილი, II, 2013: 263-264).

1991 წლის 8 ოქტომბერს გამოიცა საქართველოს რესპუბლიკის პრეზიდენტის ზვიად გამსახურდიას ბრძანებულება, რომელშიც ვკითხულობთ: „1991 წლის 27 სექტემბერს აფხაზეთის

ასსრ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმმა მიიღო გადაწყვეტილება აფხაზეთის რესპუბლიკური საბაჟო სამსახურის შექმნის შესახებ, რომლის სტრუქტურის, შტატებისა და საქმიანობის საკითხები შეუთანხმა სსრკ საბაჟო კომიტეტს.

პრეზიდიუმის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება საქართველოს რესპუბლიკის 1991 წლის 15 სექტემბრის კანონს „საბაჟოს შესახებ“, რომელიც ავტონომიური რესპუბლიკის გამგებლობას არ მიაკუთვნებს საბაჟო სამსახურების შექმნას; ეწინააღმდეგება აგრეთვე საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციის 82-ე მუხლს, რომლის თანახმადაც საქართველოს რესპუბლიკის კანონები სავალდებულოა და თანაბარი ძალით მოქმედებენ ავტონომიური რესპუბლიკების ტერიტორიებზე.

გარდა ამისა, პრეზიდიუმმა დაარღვია აფხაზეთის ასსრ კონსტიტუციის 103-ე მუხლი, რომელიც არ ანიჭებს მას კანონმდებლობითი ხასიათის გადაწყვეტილებათა მიღების უფლებას. ამით პრეზიდიუმმა გადააჭარბა თავის უფლებამოსილებას“. ზვიად გამსახურდიამ შეაჩერა აფხაზეთის ასსრ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის აღნიშნული დადგენილება (უწყებები, №10, 1991: 13).

1991 წლის 24 ოქტომბერს პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას განკარგულებით შექერდა აფხაზეთის ასსრ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის დადგენილება „აფხაზეთის სუვერენიტეტის ეკონომიკური საფუძვლების უზრუნველყოფის შესახებ“ და „აფხაზეთის ასს რესპუბლიკის ტერიტორიაზე განლაგებული საკავშირო და საკავშირო-რესპუბლიკური დაქვემდებარების საწარმოთა და ორგანიზაციათა აფხაზეთის ასს რესპუბლიკის იურისდიქციაში გადასვლის ღონისძიებათა შესახებ“ და აფხაზეთის ასსრ მინისტრთა საბჭოს 1991 წლის 22 ოქტომბრის დადგენილება და მიჩნეულ იქნა ისინი იურიდიული ძალის არმქონედ (უწყებები, №10, 1991: 22-23).

აფხაზეთის ასსრ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმმა 1991 წლის 26 ნოემბერს მიიღო დადგენილება „სამობილიზაციო რეზერვების მდგომარეობისა და აფხაზეთში ნამდვილ სამხედრო სამსახურში გაწვევის შესახებ“. 1991 წლის 3 დეკემბერს უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება, რომელშიც ვკითხულობთ: ეს აქტი აშკარად ეწინააღმდეგება საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციას, საქართველოს რესპუბლიკის 1991 წლის 9 სექტემბრის ბრძანებულებას „საქართველოს რესპუბლიკის თავდაცვის სამინისტროს შექმნის შესახებ“. საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუციის

104-ე მუხლის 24-ე პუნქტის საფუძველზე საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ აფხაზეთის სსრ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1991 წლის 26 ნოემბრის დადგენილება ბათილად და იურიდიული ძალის არმქონედ გამოაცხადა (უწყებები, №12, 1991: 37-38).

ამდენად, ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლება იდგა არჩევანის წინაშე: საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ეხელმძღვანელა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წლის კონსტიტუციით ან 1978 წლის საბჭოთა საქართველოს კონსტიტუციით. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუცია არ შეიცავდა საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციისაგან დამცავ იურიდიულ მექანიზმს, გარდა ამისა 1921 წლის კონსტიტუციის ამოქმედება შექმნიდა გარკვეულ უხერხულობას საქართველოს შემადგენლობაში არსებულ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქთან, აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკასთან და აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკასთან მიმართებაში. აქედან გამომდინარე ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლებამ ძალაში დატოვა და ცვლილებები და დამატებები შეიტანა საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუციაში. იმპერიული ძალები აქეზებდნენ აფხაზ და ოს სეპარატისტებს, რომელთა მიერ მიღებული უკანონო გადაწყვეტილებები საფრთხეს უქმნიდნენ საქართველოს კონსტიტუციის მოქმედებას ქვეყნის ტერიტორიის გარკვეულ ნაწილში. ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლება იძულებული იყო გარკვეული კონტროლისმიმეხებე გაეტარებინა. მართალია, დიდი ძალისხმევის შედეგად, თუმცა ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლებამ მოახერხა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნება.

დამოწმებული ლიტერატურა:

აფხაზეთის კონსტიტუცია, 1925: აფხაზეთის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის კონსტიტუცია (ძირითადი კანონი), თბ., 1925;

საქართველოს კონსტიტუცია, 1992: საქართველოს კონსტიტუცია, მიღებულია საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის 21 თებერვალს, თბ., 1992;

საქართველოს კონსტიტუცია, 1978: საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის კონსტიტუცია (ძირითადი კანონი), მიღებულია საქართველოს სსრ მეცხრე მოწვევის უზენაესი საბჭოს რიგგარეშე მერვე სესიის მიერ 1978 წლის 15 აპრილს, თბ., 1990;

უწყებები, №12, 1990: საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს უწყებები, №12, თბ., 1990;

უწყებები, №10, 1991: საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს უწყებები, №10, თბ., 1991;

უწყებები, №12, 1991: საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს უწყებები, №12, თბ., 1991.

ხოსიტაშვილი, I, 2013: საქართველოს სახელმწიფოს ხელმძღვანელები. ოფიციალური დოკუმენტები, მიმართვები და ინტერვიუები, ტომი I. ზვიად გამსახურდია (უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარე (1990-1991), შემდგენელი მზია ხოსიტაშვილი, თბ., 2013;

ხოსიტაშვილი, II, 2013: საქართველოს სახელმწიფოს ხელმძღვანელები. ოფიციალური დოკუმენტები, მიმართვები და ინტერვიუები, ტომი II. ზვიად გამსახურდია საქართველოს რესპუბლიკის პრეზიდენტი (1991), შემდგენელი მზია ხოსიტაშვილი, თბ., 2013.

Levan Jikia

**The Government under Zviad Gamsakhurdia's presidency
and Constitutional Problems in Georgia**

Since 80s of the 20th century new stage of the national movement started in Georgia, the government of Soviet Georgia was not able to control the situation and actually two governments were established in Georgia. The soviet government of Georgia was forced to announce elections of Supreme Council on October 28, 1990 in which the electoral party “Round Table – Freedom of Georgia” won. The chairman of The Supreme Council of Georgia – Zviad Gamsakhurdia became a leader of the national movement. Zviad Gamsakhurdia's government faced two alternatives – to pursue the constitution of the soviet Georgia adopted in 1978 or to declare the constitution 1921 of Democratic Republic of Georgia as restored. It is noteworthy that the constitution of Democratic Republic of Georgia did not include juridical mechanisms in order to defend from the constitution of the Soviet Union. Therefore Zviad Gamsakhurdia's government left the constitution 1978 of Georgia into force and made several amendments to it. Imperial forces encouraged Abkhazian and Ossetian Separatists and the illegal decisions taken by them posed threats towards action of the constitution of Georgia in certain parts of the territory of the country. Zviad Gamsakhurdia's government was forced to take some counter-measures that were reflected in the constitution of Republic of Georgia. Zviad Gamsakhurdia's government managed to maintain territorial unity of Georgia though as a result of great efforts.